

Bir Etnograf Olarak Turgut Zaim¹

Dr. Ahmet Musa KOÇ²

Özet

Kültürel çalışmaların temel odak noktası, insani yeti ve eylemlerin dayanaklarını, benlik hakkında düşünce ve duyguları incelemesidir. Etnografya kültür kavramını merkezine alır. Çoğunlukla katılımcı gözlem yoluyla günlük yaşamın içinden derinlemesine mülakatlar ve geniş çaplı gözlemler yoluyla birey ve grup üzerine odaklanır. Araştırma yöntemi olarak etnografya, sanatsal kavrayış ve anlatıya ihtiyaç duyar. Aynı şekilde sanat da gerçekliği keşfetme aracı olarak etnografyayı bir sanat pratiği olarak kullanması üretken bir ortak alan sağlar. Bu araştırmada Turgut Zaim'in eserlerinde belgeleri bir kesinlik, sıcak bir içtenlikle ele aldığı Yörük kültürü ve yaşamını eser analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Zaim'in eserleri gözlemlediği topluluğun yaşamını, giyim kuşamını, eşyalarını, geçim kaynaklarını, mutluluğunu, hüznünü kısacası maddi, manevi kültür yapısının eserlerinde görsel etnografik anlatıya dönüştüğü görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Turgut Zaim, görsel etnografya, sanat, folklor.

Turgut Zaim As An Ethnographer

Abstract

The main focus of cultural studies is to examine the basis of human competence and actions; thoughts and feelings about the individualism. Ethnography centers the culture concept. It mostly focuses on individual and group through in-depth interviews and wide-ranging observations from everyday life through participatory observation. It needs ethnography, artistic insight and narrative as a research method. In the same way, art provides a productive common space for using ethnography as an art practice as a means of discovering reality. In this research, culture and life of Yoruk, handled by Turgut Zaim with a proven certainty and warmly in his works, were examined by using trace analysis method. It is seen that in the works of Zaim, the life, the clothing, the goods, the means of livelihood, the happiness, the sadness, in short the material and spiritual structure of the community that he observes has turned into a visual ethnographic narrative.

Key words: Turgut Zaim, visual ethnography, art, folklore.

Giriş

Etnografi antropoloji alanı olarak ortaya çıksa da bugün birçok alan ve disiplinden araştırmacı etnografik çalışma yapmaktadır. Başkallığı anlamak için ötekine yönelen güncel sanatçının performatif, duyuşsal, yaratıcı ve etkileşimsel yönleri onu etnografinin alanına

¹ Bu makale 28-30 Nisan 2018 tarihleri arasında Antalya'da düzenlenen I. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Sempozyumu'nda sunulan bildirinin geliştirilmiş halidir.

² Kırıkkale Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi

sürükler. Sanat-sanatçı ve kimlik-topluluk konularındaki sınırlayıcı tanımlamaların çöküşü, kuramsal gelişmeler kadar toplumsal hareketler tarafından da hızlandırılır. Böylece sanatın, antropolojinin araştırdığı düşünölen kültürün genişleyen sahasına kaydığı görölmektedir (Foster, 2009:230). Sanattan ayrı değeriendirilen birçok kültürel araştırma pratikleri de günümüz sanatının üretim malzemesine dönüşmüştür. İnsan gözünün mekanik uzantısı olarak fotoğraf ve kamera etnografik saha çalışmalarında görmenin sosyolojik fonksiyonunu yerine getiren araç olarak kullanılmıştır. Pink'e (2007:21) göre etnografik araştırmada, görsel imajlar ve metaforlar iç içe geçmiştir. Etnograflar araştırdıkları konu ile ilgili görsel araçları işe koştuklarında, görsel bir metin üretmiş olurlar. Böylece ürettiği görseller etnografik bilginin parçasını oluşturur. Kieran (2005:100), "sanat eseri, dünyayı kavrayabilmek, anlayabilmek ve onları görme yollarını geliştirir" diye açıklıyor. Sanat eserleri yoluyla, bilimsel istatistiklere veya belgelendirilmiş raporlara indirgemeneden, insanların mücadelelerinin, karmaşık gerçekliklerin, dönüşümlerin ifade yolu açılır. Bu yansıtma biçimi ancak yakından bakılarak, "orada olarak" temsil gücü daha yüksek olabilir. Ünlü fotoğraf sanatçısı Robert Capa'nın belirttiği gibi "resimleriniz yeterince iyi değilse, yeterince yakın değilsinizdir". Zamanının çok ötesinde bir öngörüyle Turgut Zaim tıpkı bir etnograf gibi resimlerini yaptığı Yörüklerle yaşamış alan araştırması yapmış ve onların yaşamlarının her ayrıntısını resimlerine yansıtmıştır. Bu anlamda etnografik metodolojiler günümüz sanatçısı için de kullanışlı bir izlek sunmaktadır.

Erken cumhuriyet döneminin millilik söylemi halkçılık ilkesi doğrultusunda köycü söylemi ile etkisini artırır. Bu durum sanat alanında da gecikmeden kendini gösterir. Çağdaş Türk resim sanatında folklorik öğeler ilk kez görölmeye başlanmış ve sanatçılar yerel konulara yönelmiştir. Yerel konuların ilk uygulamaları D grubunda görünür hale gelmiştir. Bunlar daha çok Modernizm ve geç Kübizmin etkilerini yansıtan Anadolu manzaraları ve köylü portreleridir. Yurt gezileri İstanbul'a sıkışıp kalmış olan sanatçılar yurt gerçekleriyle ve halkla temas etmesi amaçlanır (Edgü, 1998:205).

Anadolu kültürünü ve köy yaşamını tanımak amacıyla 1938-1943 yılları arasında, devlet tarafından Anadolu'nun çeşitli illerinde resim yapmak üzere sanatçılar görevlendirilmiştir. Yurt gezileri sanatçıların toplumsal yapıyı, kültürel öğeleri yakından incelemesi ve anlaması bakımından alan araştırması yapma imkânı vermiştir (Koç, Karoğlu, 2017:2268). Bu proje Türk resminde yöresel, folklorik halkbilimsel öğelerden faydalanarak ve toplumu tanımak

için sanatçıların halkla daha fazla temas ettiği, gözlemediği ve sanatsal bir dil ile yorumladığı dönemin kapısını aralamıştır.

Türk Resmine Etnografik Eğilimler

Osmanlı İmparatorluğu'nun güç ve toprak kaybetmeye başlaması, Avrupa ile yüzleşmeye başlamasının ilk evresini oluşturur. 18. Yüzyıl sonlarında başlayan Osmanlı yenileşme hareketleri içinde Çağdaş Türk resmi, bugün geldiği noktaya kadar oldukça zor bir süreçten geçmiştir.

Cumhuriyet hükümeti, bağımsızlığını Batı ile savaşarak elde etmiş olsa da onu çağdaş bir geleceğe taşıyacak olan bilim, teknoloji ve sanatın yine Batı'dan alınması gerektiğinin bilincinde olmuştur. Öte yandan Batı uygarlığının içinde kendi kimliğiyle var olan bir ulus olabilmek için tarihî başarılarından istifade etmek bir devlet politikası olarak önem kazanmıştır. Bu bağlamda iç işlerinden ekonomiye, eğitim ve kültüre kadar bütün alanlarda, halkçı ilkeler doğrultusunda ilerlemeyi, kurumlaşmayı mümkün kılacak bütün imkânlar seferber edilmiştir. Kültür ve sanata, merkezin dışında kalan milli kültürün membaı olan halkı bizzat gözlemlenerek yapıta aktarılması teşvik edilmiştir. Atatürk güzel sanatlara yaklaşımını Cumhuriyet'in onuncu yıldönümündeki nutkunda şöyle ifade etmiştir:

"Yüksek bir insan cemiyeti olan Türk milletinin tarihî bir vasfı da güzel sanatları sevmek ve onda yükselmektir. Bunun içindir ki, milletimizin yüksek karakterini, yorulmaz çalışkanlığını, fitrî zekâsını, ilme bağlılığını, güzel sanatlara sevgisini, millî birlik duygusunu mütemadiyen ve her türlü vasıta ve tedbirlerle besleyerek inkişaf ettirmek, millî ülkümüzdür".

Bu bağlamda, çağdaş Türk resminin temel sorunu "yenilikçilik" değil; çağdaş kökenli sanat kavramlarının yerel düşünce uygulama platformu üzerinde ileri düzeylere götürülmesi sorununa ilişkin arayışlar olmuştur. Hasan Ali Yücel Cumhuriyetin sanat idealini şöyle ifade eder: "Biz milli ruhu, mazinin hamuruyla yoğurmak, bugünün fırınında pişirmek ve istikbalin zevkine sunup onu yeni ihtiyaçları duymaya hazırlamak istiyoruz" (Yücel, 1954:108). Bu ve benzeri görüşler Türk ressamı 1930'lu yıllardan itibaren batılı sanat formlarını kullanarak öz değerlerini yansıtmada konusunda ortak endişeyi paylaşmışlardır. Kurbağalı dere manzaralarından yorgun Türk resmine toplumsal gerçeklikle yüzleşen dinamik bir alan açılmış, Anadolu insanı ve doğası başlıca konu durumuna gelmiştir.

Turgut Zaim Resminde Etnografik Eğilimler

1906 yılında İstanbul'da doğan Turgut Zaim, Kadıköy Saint Joseph Koleji'nden mezun olur. Güzel sanatlarla ilgili bir aile içinde büyüyen ressam 1920 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi'nde öğrenime başlar (Biçinciler, 2018:1). Ailesinin zorlaması ve ısrarı üzerine öğrencilik yıllarında Paris'e resim eğitimi için burslu olarak giden Zaim, batının dayattığı sanatsal pratikleri ve fikri düşünceleri yadsıyarak yurda döner. Akademide hocalığını yapan İbrahim Çallı, Zaim'i ; “aklı başında olmayan çocuk” diye nitelendir. İstanbul'a döndüğünde dönemin ünlü Fransız sanat tarihçi ve arkeologu Albert Gabriel'in Anadolu eserleri hakkında yapmış olduğu konferansa katılmıştır. Gabriel, Anadolu'da eski yıllardan süregelen köklü ve katkısız bir kültürün olgun ve dikkate değer eserlerinden bahsetmektedir. Türk ressamlarını kendi malları ve mirasları olan bu kültürle ilişkiye çağırmaktadır. Bu konuşma, olumlu etkisini herkesten önce Turgut Zaim üzerinde göstermiştir (K. Özsezgin 1970). Yurt Gezilerine katılarak Anadolu'daki yaşamı ve folklorik değerleri yakından tanır. 1930'lu yıllarda Konya, Sivas ve Tokat'a bir dizi geziler yapar. Bu geziler sonucu geleneksel ve folklorik anlayışla yapılmış resimler ortaya çıkar. 1932-1935 yıllarında İnkılâp Sergilerinde, 1939'dan sonra bazı "D Grubu" Sergilerinde yer alır.

Resimlerinde gelenekten ilk esinlenen sanatçımız Turgut Zaim'dir. Kılıç; “Batı resim tekniğinin henüz yeni kanıksandığı ancak üslup etkisinin devam ettiği, sanatçı bireysel üslup ve kimliğinin henüz oluşmadığı bir dönemde ‘bireysel üslubunu’ oluşturan ilk sanatçımız” Turgut Zaim olduğunu söyler. “Milli, yerel, bölgesel, halka dönük gibi belli bir sanat eğilimini nitelendirmek isteyen terimlerin kaynağı Turgut Zaim'in eserlerinde görülebilir” (Kılıç, 2013:332). Turgut Zaim geleneksel biçim anlayışına çağdaş bir yorum getirerek, yeni üslup etkinliğinin ülke gerçekleriyle nasıl bağdaşacağı sorusunun ilk yanıtını vermiştir (Tansuğ, 1993:174-175). “Sanatçı, Anadolu köylü ve göçer yaşamını resimlerinde belgeci bir kesinlikle ele almış olmasına rağmen duyarlı ve samimi bir yaklaşımla özgün bir biçim dili geliştirmiştir. Türk minyatür resminin geometrik kompozisyon ve şematik figür esprisinden hareket eden Zaim için folklor sevgisi, her zaman taze, yeni ve özentisiz bir duyarlık kaynağı olarak kalmıştır. Sanatçının Yörüklerin günlük yaşamından kesitleri ele aldığı resimlerinde, köylülerin giysileri, baş ve bel bağlama biçimleri, yemek kültürü ve çadırlarındaki dokuma

motifleri, üslubunu belirleyen biçimsel öğelere dönüşmüştür”(Tansuğ, 1993:174-175’ dan akt. Uzunoğlu, 2013:166).

Turgut Zaim’in Yörük eserleri sergiye yeni bir konu olarak yöresel resimler katmıştır. Sanatçının istemsiz olarak etnografyanın, katılımcı gözlem, görüşme, alan araştırması gibi belli başlı yöntemlerini kullandığını şu ifadesinden anlaşılmaktadır: “Fırsat buldukça yurdun çeşitli yerlerini dolaştım. Yörükleri, Avşarları ziyaret ettim. Bundan böyle bozkır benim hocam olmuştu. Bu toprağın ressamı olmak istiyordum. Yurt özelliği de olan bir üslup sahibi olmaya çabalıyordum. Bozkırın dilini sezmeye uğraştım” (Uz, 2012:68).

Zaim eserlerinde doğa, çevre ve kültürel yaşama dair gözlemlerine öncelik vererek gerçekçi bir yaklaşım benimser. Eserlerindeki, dolaysız samimi yaklaşımı izleyiciyi etkiler. Zaim’in resimlerinde; hamur açan, karpuz kesen, yün eğiren, çocuğunu emziren, eşeğini yükleyen kadınları, izleyiciye o toplumun örf adetleri, gündelik yaşamı, Anadolu insanının, manevi dünyasını yansıtan biçim ve motiflerle bezeli giyimleri hakkında bilgi verir. Toplumsal ilişkileri, geçim kaynaklarını, gündelik davranışları, inançları; mısır yiyen, kedi seven, zurna çalan çocuklarda, halı dokuyan genç kızlarda, pazar yerinde dolaşan delikanlılarda, kara gözlü sıpalarda ve yumuşak tüylü keçilerin tuvale aktarılmış naif ifadelerinde bulabilirsiniz (Koç, Karoğlu, 2017:2268).

Resim 1, Turgut Zaim, “Köylü Kadınlar”

Resim 2, Turgut Zaim, “ Halı Dokuyanlar”

Yörükler, yüzyıllar boyunca sürdürdükleri kültürlerini, halı, kilim, eşarp, kıyafet gibi çeşitli eşyalar ve kendilerine özgü motifler ile zengin bir sanatsal ürün miras bırakmışlardır. Turgut Zaim uzun süre Yörük yaşamını gözlemlemiş ve eserlerine samimi bir üslupla tıpkı bir etnograf gibi doğrudan aktarmıştır. Bu resimler incelendiğinde, Yörüklerin kültürel birikimi ve gündelik yaşamlarının izleri kolayca görülebilmektedir.

Bir kültürel öge olan giyim, onları üreten insanları ve toplumlarını belli boyutlarda özgün kimlikleriyle temsil eden görsel objelerin başında yer almaktadır. Geleneksel öğeler içeren bir giyim kuşam örneği bize, ait olduğu toplulukla ilgili pek çok bilgi sunabilir (Artun, 2006:2). *Resim 1* de görülen başlıklar Anadolu'da kadınların geleneksel giyimlerinin tamamlayıcı bir unsuru ve süsüdür. “Kadın, başında taşıdığı süsü ile çevresine sosyal durumunu ve ekonomik gücünü gösterir. Genç kız başlığı, yeni evli kadın başlığı, gelin başlığı, çocuklu kadın başlığı, oğlu askere gitmiş ana başlığı ve nine başlıklarının her biri ayrı özellikler gösterir” (Kırzioğlu, 1992:134). “Başlıklar, bölgelere ve giyenin durumuna göre, ister altın, gümüş veya boncuklarla süslenmiş olsun, ister kız başı, ister gelin başı, ister yeni evli kadın başı ya da dul veya yaşlı kadın başı olarak düzenlensin hepsinde esasta birlik vardır. Başa önce bir fes veya takke giyilir. Buna genelde “Arakçın” ve “Terlik” denir. Her ikisi de teri emici anlamında kullanılmaktadır. Başlıklar terlik üzerine çeşitli örtüler örtülüp bağlanarak ve takılarla süslenerek yapılır” (Kırzioğlu, 1992:134). *Resim 1* ve *2* de bu farklılık izlenmektedir. Yalman'a göre “Toroslar'ın Aladağ bölgesinde kızların başında örtü bulunmaz. Başa örtü örtmek evli, yani gelin nişanlı olmaya işaretler, ihtiyar kadınlarınsa başlarında süsleme olmaz ve olsa da ayıp sayılır” (Yalman, 1993:116). Zaim'in bütün bu ayrıntılara dikkat ettiği görülmektedir. *Resim 2* de Yörük kızlarının zülüfleri ve saç örgüleri dikkat çeker. “Yörük kızları saçlarını “Bağ” ismi altında 40 adede kadar örer ve bunların her birine “Belik” denir” (Yalman, 1993:358).

Resim 3, Turgut Zaim, "Yaylada Yörükler"

Resim 4, Turgut Zaim, "Beşik"

Resim 3 ve 4 de Yörük kadınlarının sıkı dokunmuş ince pamuklu dokuma olan beyaz tülbendi fesin üzerine örttükleri görülmektedir. Arıca fesin alın kısmına gelecek şekilde sıra halinde dizilmiş takılar ince bir işçilikle resmedilmiştir. Adına *Gazi* denen bu takı takan kadının maddi durumuna göre değişmektedir (Gizlice-Önal, 2004: 73). Zaim'in belgesi bir anlayışla Yörüklerin gündelik giyiminden resmettiği bir başka ayrıntı *Resim 1, 3 ve 5* de görünen kuşaktır. Erkoçak ve Gizlice'ye göre kuşak; "yöre insanının çok amaçlı kullandığı bir kıyafettir. Hem kış hem de yaz günlerinde bele bağlanır amacı beli sıkı tutmasıdır. Soğuk olduğunda aba altından boyuna çapraz bağlanarak soğuktan korunmada kullanılır. Ayrıca namaz kılmak için seccade ve yemek yerken sofraya görevi de görmektedir". (Erkoçak-Gizlice, 2003: 124'dan akt. Artun, 2006). Kuşaklar motif zenginliği, canlılık ve zarafetiyle dikkat çeker.

Resim 5, Turgut Zaim, "Yörükler"

Yörüklerin başlıca geçim kaynağı olan hayvancılıktır. Zaim *Resim 5* de olduğu gibi Yörükleri konu alan birçok resminde keçileri, develeri ve eşekleri kompozisyona dâhil etmiştir. Keçinin yününden ip eğiren, bakraçtaki sütünden çocuklarını besleyen kadınlar bu resimde dikkat çekmektedir. Yörük yaşamının vazgeçilmez bir parçası olan keçiler resmin merkezinde yer alır. Ayrıca bu resimde, kol ve yaka ile sırta gelen kısımları yöresel motiflerle işlemeli sırma cepken ve pamuklu veya ipek kumaştan yapılan cepkenin altına giyilen işlik (gömlük) de görülmektedir. Kültür ve sanat olayı olarak giyim kuşam, o toplumun değer yargıları, inançları ve ekonomik yapıları hakkında bilgi verir. Turgut Zaim eserleriyle Yörüklerin manevi dünyasını yansıtan kendilerine özgü motifler ile bezeli giyimlerini, yaşam koşullarını, adetlerini, kendinden sonraki nesillere sanatsal bir bakışla aktarmıştır.

Sonuç

Cumhuriyet Dönemi'nde Batılılaşma hareketleri, halkçılık ilkesi doğrultusunda geniş kitleleri hedef almış ve çağdaş Türk resmi'nde yöresel ve milli eğilim güçlenmiştir. Bu anlayış doğrultusunda Anadolu kültürünü ve köy yaşamını tanımak amacıyla 1938-1943 yılları arasında, devlet tarafından Anadolu'nun çeşitli illerinde resim yapmak üzere sanatçılar görevlendirilmiştir. Yurt gezileri sanatçıların toplumsal yapıyı, kültürel öğeleri yakından incelemesi ve anlaması bakımından alan araştırması yapma imkânı vermiştir. Bu proje Türk

resminde yöresel, folklorik halkbilimsel öğelerden faydalanarak ve toplumu tanımak için sanatçıların halkla daha fazla temas ettiği, gözlemediği ve sanatsal bir dil ile yorumladığı dönemin kapısını aralamıştır. Sanatçılar tıpkı bir etnograf gibi belli bir bölgede yaşayıp, gözlemler yapmış ve görsel kayıtlarını tutmuşlardır. Turgut Zaim, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Malik Aksel, Nuri İyem gibi birçok sanatçı millî kültürün canlı müzesi olan halka giderek çağdaş Türk sanatına yeni ufuklar açmışlardır.

Turgut Zaim Türk resmine yöreselliğin girmesine öncü olmuş, geleneksel kaynaklardan konu olarak yaralanmanın yanında, çalışmalarında doğa ve çevre gözlemine öncelik veren gerçekçi tutumuyla geleneksel sanatları yeniden yorumlamıştır. Zaim'in eserleri içinde bulunduğu topluluğun yaşam koşulları, gündelik eşya ve kıyafetleri, mutluluğu, hüznü kısacası maddi, manevi kültür yapısının eserlerinde görsel etnografik anlatıya dönüştürmüştür.

Kaynakça

- Artun E. (2006). “Adana Ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim- Kuşam Geleneği”. *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Merkezi*. no. 1361
- EDGÜ, Amelie, (Ed.), (1998). “Yurt Gezileri ve Yurt Resimleri (1938-1943)”. Milli Resurans Yayınları, İstanbul.
- Erkoçak, M., Gizlice, A. (2003). “Osmaniye Folkloru”. Osmaniye: OFAD Kültür Yayınları-1.
- Foster, H. (2009). *Gerçeğin Geri Dönüşü* (Çev. Esin Hoşsucu). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gizlice, A., Önal, S. (2004). “Osmaniye Geleneksel Kıyafetlerinde Kadın ve Erkek Başlıkları”, *Karacaoğlan'dan – Bela Bartok'a Dadaloğlu'ndan –Âşık Feymani'ye Osmaniye Kültür Sanat ve Folklor Sempozyumu, Osmaniye*.
- Kırgızoğlu, N. (1992), “Anadolu'da Geleneksel Kadın Başlıkları”, *4. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri*, 5. Cilt, Maddi Kültür. Ankara: Kültür Bakanlığı HKAG Yayınları.
- Kılıç, E. (2013). “Çağdaş Türk Resminde Geleneksel Etkileşim”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 6 Sayı: 25 Volume: 6 Issue: 25, ss. 327-340.
- Kieran, M. (2005). *Revealing Art*. London: Routledge.
- Koç, A., Karoğlu, A. (2017). “Sanatın Genişleyen Sahası ve Görsel Etnografya”. *idil*, 6 (36), s.2259-2272.
- Pink, S. (2007). “*Doing visual ethnography*”, London: SAGE Publications.
- Tansuğ, S. (1993). “*Çağdaş Türk Resim Sanatı*”. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Uz, A. (2012). Tuvale Yansıyan Anadolu Kùltürü. *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, Cilt:1- Sayı:1,66-73.

Uzunoğlu, M. (2013.) Kùltür-Sanat İlişkisi Bağlamında Cumhuriyetin İlk Yıllarında Özgün Türk Resmi Oluřturma Çabaları. *İdil*, , Cilt 2, Sayı 10. 150-169.

Yalman, A.R. (1993), “Cenup’ta Türkmen Oymakları 1-2”. Ankara: Kùltür Bakanlığı Yayınları.

Yücel, H. Â. (1954). Duhamel’in Dedikleri, *Cumhuriyet Gazetesi*, 15.08.1954 s. 2.

Biçinciler, N. "Ulusal Resim Sanatının Ustası Turgut Zaim” 5 Mayıs 2018 Tarihinde H.<https://earsiv.anadolu.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11421/1137/352347.pdf?isAllowed=&sequence=1> adresinden erişildi.